

Theodor Kallifatides

L'arada i l'espasa

Traducció del suec de Carolina Moreno Tena

THEODOR KALLIFATIDES

L'arada i l'espasa

Traducció de
Carolina Moreno Tena

Galàxia Gutenberg

Galàxia Gutenberg,
Premi Todostuslibros al Millor Projecte Editorial, 2023,
atorgat per CEGAL (Confederación Española de Gremios
y Asociaciones de Libreros).

**SWEDISH
ARTSCOUNCIL**

Aquesta traducció ha rebut un ajut del Swedish Arts Council.

Títol de l'edició original: *Plogen och svärdet*
Traducció del suec: Carolina Moreno Tena

Publicat per
Galaxia Gutenberg, S.L.
Av. Diagonal, 361, 2n 1a
08037-Barcelona
info@galaxiagutenberg.com
www.galaxiagutenberg.com

Primera edició: maig de 2024

© Theodor Kallifatides, 1975, 2024
© de la traducció: Carolina Moreno Tena, 2024
© Galaxia Gutenberg, S.L., 2024

Preimpresió: Maria Garcia
Impressió i enquadernació: Romanya-Valls
Sant Joan Baptista, 35, La Torre de Claramunt-Barcelona
Dipòsit legal: B 79-2024
ISBN: 978-84-19738-92-9

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació
d'aquesta obra només es pot realitzar amb l'autorització dels seus titulars, a banda
de les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos
Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra
(www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 45).

Per als meus germans

TOT EL QUE VA QUEDAR

La nit de l'alliberament

El padrí Stélios obre la finestra que dona al carrer. A Ialós és de nit i hi ha silenci. Un silenci fart en el qual la gent dorm o només acluca l'ull i ja no busca paraules perquè tot està dit i el que calia fer està fet.

És la primera nit d'alliberament, una nit del mes de maig del 1944, i per a Ialós la guerra ha acabat. Els nazis s'han vist obligats a retirar-se, no com a vencedors, sinó com a perdedors. Els vents que bufen a Grècia tenen la dolça olor de la victòria i tot d'una el món s'ha tornat comprensible: ara és un món de vencedors i vençuts.

Tanmateix, hi ha gent que desconfia d'aquesta victòria. Ja ara hi ha gent que sap que ningú no ha guanyat, que tothom ha perdut i que ben aviat esclatarà una altra guerra.

Però a ells també els abraça aquest silenci fatigat. Alguns estan dormint, d'altres desvetllats. El padrí Stélios no pot dormir, no vol dormir. No treu l'ull del dia que tot just acaba. Els vells sempre han vetllat el passat.

Es passeja amunt i avall per l'alcova. Va d'una finestra a l'altra, ara que per primera vegada en quatre anys no estan tancades i barrades.

Les finestres tornen a ser finestres. Han deixat de ser espiells. Han tornat a ser el que eren al principi: uns ulls. I a través d'elles ara es pot mirar a dins i a fora.

El padrí Stélios gaudeix de les seves finestres. Les reconeix i una tendresa estranya el sorprèn. Va d'una a l'altra i les acaricia a poc a poc. Les mans envellides s'han tornat aspres després

de quatre anys de treballs forçats en aquell aeroport absurd, però la fusta és més aspra i tot i així cedeix.

És massa vell per deixar-se enredar per la indulgència de les coses. Li sembla que els llistons de fusta s'estan podrint i decideix que demà mateix començarà les tasques de reparació.

Però demà pot ser massa tard. Són les emboscades que amaga l'edat. Com menys et deixes enredar més sovint és massa tard.

Tant la casa com el padrí Stélios s'han fet vells, però la casa ha recuperat els ulls en el moment que les finestres han tornat a ser finestres, mentre que el padrí Stélios està perdent la vista.

Darrerament un tel gris se li ha posat als ulls blaus. Primer va pensar que era passatger i se'l fregava amb el dors de la mà, com els nens.

Però el tel no marxava. Es quedava allà, entre ell i les coses, entre ell i els altres, com un mur, fins que aquell tel es va convertir en el centre natural i inestable de la vida.

El vell va amunt i avall per la seva alcova i, sense saber-ho, es prepara per a una imminent vida a les fosques. Avança a passes indecises i de la mateixa llargària, estirant el braç endavant de manera inconscient però obstinada, com la banya culminada amb l'ull del cargol. En algun racó del seu cos la ceguesa ja hi ha arrelat, així com la mort.

Però el padrí Stélios no es donarà per vençut, s'hi resistirà, no es rendirà fins que tingui un acudit sobre la seva mort per explicar; però potser és massa tard per a això també, no perquè se li hagin acabat els acudits sinó perquè el padrí Stélios ja no té forces per inventar-ne de nous.

El tel gris dels ulls l'hi impedeix, el món és pàl·lid i llunyà, i el món no és divertit si no és nítid i tangible. El món s'ha distanciat del padrí Stélios per mitjà d'una fina mucosa grisa.

Va cap a la cuina a rentar-se la cara i a beure un got d'aigua, però quan és a la pica i fa un cop d'ull imprecís al poble a través de la finestra, es posa a riure i omple una galleda d'aigua freda que es tira per sobre amb un crit d'alegria.

–Que em faci un petó al cul, la mort! –diu rient per sota el nas donant-se uns copets a unes natges que s’han assegut a bastantes cadires de cafè al llarg de la seva llarga vida.

»Un cul d’or –es diu per animar-se a si mateix, pensant en els milions de dracmes que li van fer servei com a paper de vàter després de la inflació.

En acabat, omple una altra vegada la galleda d’aigua i va a un recambró on acostuma a dormir el seu nebot, en Minos, però resulta que no és al llit.

El padrí Stélios està palplantat als peus del llit, xop com un gat i amb la galleda pesant a la mà, mentre el neguit s’apodera d’ell. Aquella alegria arrauxada de fa un moment s’apaga en sec.

En el seu cas, la nit de la felicitat finalitza aquí. A Ialós res no dura gaire: ni l’alegria, ni la tristor ni el silenci. L’únic que dura és Ialós en si i el seu mite.

La guerra s’ha acabat, però la família de l’ancià encara està escampada als quatre vents: el gendre, el mestre, encara és a la presó. Els presoners dels alemanys ara ho són dels grecs. Els alemanys han entregat les presons als traïdors grecs, els batallons de seguretat, que eren més temuts que els alemanys. El nazisme continuava viu. Grècia era una terra fèrtil per a les llavors de Hitler.

Així, doncs, el mestre encara és a la presó. La seva dona, l’Antònia, filla del padrí Stélios, tampoc no hi és. Se n’ha anat a viure a casa d’un familiar a Esparta, a prop de la presó, per poder visitar el mestre les comptades ocasions que n’obté el permís.

Els presos necessiten tot l’ajut que se’ls pugui donar. Necessiten roba, menjar, medicaments, però sobretot necessiten saber que la seva dona i els seus fills els esperen, els troben a faltar i tenen moltes ganes de veure’ls.

L’Antònia, que encara és jove i atractiva, es disfressa de tal manera que és irreconeixible. Es posa els parracs més misèrrims que pot aconseguir i modifica el caminar de manera que ningú no es fixa en la dona en què es transforma. Ni vella ni jove, ni

guapa ni lletja. Una dona que no és ningú, igual que el gat vell d'Odisseu quan va enredar Polifem, el gegant d'un sol ull.

Els ialites han hagut d'enredar Polifem força sovint. Amb freqüència s'han vist obligats a no ser ningú, a no ser res, per tal de sobreviure. Hi va haver èpoques i anys que només les plantes van sobreviure a la maldat i la venjança dels humans. Hi va haver èpoques i anys que els humans es van haver de transformar en plantes per tal de poder veure la llum del sol un dia més.

El padrí Stélios pensa en els seus fills i nets. La tempesta els ha dispersat, tot i ser dels més afortunats perquè cap membre de la família no ha mort encara, cap membre no ha estat assassinat.

Però a Ialós hi ha moltes famílies a les quals no els queda ni un sol home viu. Hi ha cases amb els miralls tapats amb una tela negra, en què les dones, soles, perseveren a vetllar les seves penes a les estances silencioses i els llits buits, i lluiten per estrangular els laments que es congrien al pit i volen sortir, sortir als carrers de Ialós, sortir a trobar-se amb els altres.

Però els altres estan o bé espantats o bé ofegats en el seu propi dolor. Són molts els que després de quatre anys d'ocupació alemanya s'han quedat muts.

Els ialites són gelosos de la seva dignitat. Les llàgrimes i els crits tenen el seu moment. El silenci, el seu; i el del silenci és el que dura més. Però el padrí Stélios no es desespera. Sap que el silenci es trencarà.

De peu dret a les seves finestres, que tornen a ser finestres, experimenta una confiança profunda, gairebé dolorosa i inevitable. Tot canviarà per a millor!

El mestre tornarà, la filla tornarà. Els dos nets, que fa dos anys que són fora, també tornaran. I seuran tots junts a la tau-lla llarga, el padrí Stélios i la seva dona, Maria *la Santa*, i al seu voltant, les vides que tots dos han portat al món.

El padrí Stélios pensa en els anys passats, en les persones que han vingut i han marxat del poble: italians, alemanys, gent d'altres ciutats i pobles, joves i vells, dones i infants.

Ialós era un poble ric. Si hi havia un tros de pa en algun lloc era a Ialós i, tot i així, van haver de passar fam. Si bé és cert que cap veí no es va morir de gana com a les grans ciutats.

Les oliveres donaven el seu fruit diví, els ametllers feien ametlles i amb els glans feien cafè. Sempre tenien alguna cosa per calmar l'estómac, i quan no hi havia res de res, recorrien al vi, aquell vi claret i aromàtic que relaxava els sentits de manera que fins i tot Josef *el Gos*, el caporal alemany, es comportava com una persona.

Però no passava gaire sovint. Josef *el Gos* tenia com a objectiu vital esclafar els ialites i no ho va aconseguir. Amb l'aeroport li va passar el mateix que amb tots els altres monuments de Ialós: no s'acabaven mai i l'aeroport, al contrari de l'església a mig fer, no es va inaugurar mai com a ruïna.

Els ialites eren vanitosos, però no construïen monuments per vanitat perquè havien après que tots els monuments són enderrocats un dia o altre. Havien après que l'únic memorial que roman són els ossos dels avantpassats i aquests són enterrats al fons de tot, on no hi accedeixen ni els gossos ni les persones.

Josef *el Gos* no ho sabia, això. Ell volia construir el seu aeroport immediatament. El padrí Stélios havia treballat quatre anys a l'aeroport. De vegades havien arribat a ser fins a cinquanta treballadors, però devia ser una de les poquíssimes vegades en la història de la humanitat que cinquanta homes forçuts, acostumats a esbrossar i cavar, havien aconseguir fer tan poca cosa.

Al cap de quatre anys de treballs forçats havien aconseguir fressar un corriol en el qual no podia aterrar ni un mosquit. Josef *el Gos* bordava i bordava, però no servia de res.

Els treballadors havien desenvolupat una sèrie de mètodes de sabotatge passiu força simples però efectius: corrien al bosc cada dos per tres, es desmaiaven o senzillament un desenterrava el que l'altre havia tapat.

El padrí Stélios tenia el seu passat particular amb Josef *el Gos* a causa de la cançoneta difamatòria que havia compost sobre ell,

però com que era l'únic que sabia una mica d'alemany, amb el temps havia progressat fins a arribar a fer d'intèrpret.

Van ser quatre anys estúpids, cruels i absurds. El padrí Stélios s'esgargamellava donant ordres tot el sant dia; els treballadors no se'ls prenien seriosament, ni a ell ni a Josef *el Gos*, sobretot perquè les ordres de Josef eren traduïdes amb bastanta frivolitat i comentades amb més frivolitat encara.

Van ser quatre anys estúpids, cruels i absurds, però ja era aigua passada. Ara era qüestió de tornar a posar-se en marxa, ara eren lliures. Els alemanys i en Josef havien abandonat el poble. Ialós s'aixecaria de nou. O... segur que ho faria?

El vell està neguitós i com sempre que està neguitós entra a l'altra alcova per parlar amb la seva dona, però Maria *la Santa* dorm. Dorm com una nena petita amb el cap sota el coixí. Només se li veuen els cabells blancs deixats anar per dormir.

El padrí Stélios s'ha quedat plantat davant del llit, indecís. No vol despertar-la. Maria *la Santa* està cansada, molt cansada. Ella també ha hagut d'aguantar molt, també s'ha fet gran.

Va ser Maria *la Santa* qui després de caminar molts dies i moltes nits va trobar el mestre a la presó d'Esparta; va ser ella qui es va fer càrrec de la nena jueva, la Rebeca, perquè els seus pares van fugir a la muntanya quan van arribar els alemanys.

Va ser Maria *la Santa* qui va haver d'esgarrapar olives i compartir-les, i l'oli i el pa fet amb panís. Va ser ella qui va vetllar per tots ells quan estaven malalts, malgrat que ella sempre havia estat malalta, el pit li feia mal i li tremolaven les mans. Però els seus ullassos castanys encara brillaven, i el cos envellit es llevava cada dia per ocupar-se de les tasques quotidianes.

La Rebeca, sí. La pobra nena que havia vist el seu germà i la seva germana morts a terra, que havia hagut de suportar la persecució i el patiment.

Però aquest patiment ja havia passat. La nena es va anar fent cada vegada més i més bonica, la seva pell clara i pàl·lida resplendia encara més i el seu caminar silenciós omplia la llar de pau.

Déu vulgui que ella i en Minos puguin viure junts i es puguin casar! Déu vulgui que tinguin molts fills, criatures de pell clarobscura com ells dos junts! Déu vulgui que tot vagi tal com està pensat!

El padrí Stélios resa. L'ateu acèrrim s'enxampa a si mateix en flagrant delicte, com ho hauria expressat el cap de la gendarmeria. I tant, el padrí Stélios resa, però no a Déu, tot i que és a Déu a qui s'adreça.

Prega als humans, els suplica des del fons dels seus records més feliços perquè el padrí Stélios sap que els humans poden ser feliços. En els temps més atziacs és un gran consol. Sap que les persones podem fer-nos felices les unes a les altres. Pensa en la seva mare, que ara és morta i enterrada, però que li havia donat la vida i la felicitat.

Havia abandonat la seva rica llar per baixar aquí, a Ialós, amb un únic pensament al cap: salvar el seu fill de l'epidèmia que estava assolant Egipte i que ja li havia costat la vida del marit.

Va venir fins aquí baix i ningú sabia ben bé per què havia triat Ialós de tots els llocs del món. Tenia diners i s'hauria pogut tornar a casar i viure a Atenes o a qualsevol altra gran ciutat, però per a ella la gran ciutat era sinònim d'epidèmia.

Va cuidar el fill com si fos una pedra preciosa i el fill es va fer un home, es va casar i li va donar nets i besnets, que ella perseguia amb un bastó llarguíssim com si fossin gallines, sobretot en Minos, que solia pispar-li la sal per escampar-la al seu voltant perquè es pensava que la sal creixia de terra i volia veure créixer un arbre de la sal.

Amb tot, ella se'ls estimava molt i quan era al llit de mort tots es van aplegar al seu voltant. Estava completament immòbil, amb un somriure sever als llavis blancs, i els va donar les seves últimes ordres:

–Estimeu-vos fins que els vents del món s'hagin calmat!
Estimeu-vos fins que els mars s'hagin assecat! I encara més, fins a l'últim dia de les vostres vides!

I va aclucar els ulls, el somriure sever es va enrigidir i el padrí Stélios es va abraonar als seus peus, els va besar, els va besar fins que li van sagnar els llavis.

Aviat seria el seu torn. Però, qui s'aplegaria al voltant del seu llit de mort? La família estava esmicolada.

—És qüestió d'esperar —es va dir murmurant—. Encara no és moment de morir. Cal que tornem a començar!

L'ancià torna a l'habitació dels nens, es treu la roba mullada i s'estira al llit del net. En Minos és a fora amb els altres nois, és clar.

Els fills fan la seva vida ara. Molts pares són morts i d'altres són encara a la presó i als camps de concentració. Són molts els pares que són a la muntanya i molts els que lluiten contra ells.

Què serà d'aquests fills? Qui els ensenyarà a vèncer amb humilitat i qui els ensenyarà a perdre amb equanimitat?

El padrí Stélios està amoïnat: en Minos, aquell noi tan dolç, es distancia d'ell a mesura que va creixent. Se sentirà sol, molt sol. I pensant en la solitud li ve la son, les parpelles li pesen i xiuxiueja: «Tanquem la paradeta...», i s'adorm amb un espetec dins el cap igual que el soroll que fa la persiana de ferro de les botigues quan tanquen al vespre.

Després de quatre anys, el padrí Stélios pot dormir amb les finestres obertes. La nit entra a la casa i en pren possessió. Els mobles s'engrandeixen i es desplacen amunt i avall, els adults caminen adormits cap a llocs coneguts i desconeguts, una fumera blavosa i irreal de somnis es posa sobre el poble com una mà divina i només els nens vigilen.